

BP JAN KOPIEC

Opole

NIEUDANE STARANIA AUGUSTA II O KARDYNALAT DLA KSIĘCIA ANTONIEGO EGONA FÜRSTENBERGA W 1712 ROKU

WSTĘP

W przeszłości nie należało do wyjątków nagradzanie władców lub ich współpracowników godnościami kościelnymi. Znana była praktyka starania się o tytuł „arcychrześcijańskiego króla” dla władców Francji¹. Znamy zabiegi o przyznanie Augustowi III, synowi pierwszego Wettyna na tronie polskim, tytułu „Rex Orthodoxus”². Wiadomo, ile było zwykle podejmowanych starań wokół obdarowywania odznaczeniami papieskimi ministrów papieskich, czyli nuncjuszów, którym królowie zawdzięczali wiele osiągniętych przez siebie celów, nie tylko natury kościelnej³. Dotyczyło to również hierarchów, którym władcy, czy nawet ważne gremia państwowe, pragnęli wyrazić swoją wdzięczność za wyświadczone im usługi. Tak więc, dla przykładu, prosił Stanisław Leszczyński o kardynałat dla biskupa

---

¹ Zob. H. W o j t y s k a, *Arcychrześcijański król*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, Lublin 1973, kol. 896.

² Por. H. D. W o j t y s k a, *Dlaczego August III nie uzyskał w Rzymie tytułu „Rex Orthodoxus”* *Polski epizod w dziejach papieskiego rozdawnictwa katolickich tytułów monarszych*, w: *Christianitas et cultura Europae. Księga Jubileuszowa Profesora Jerzego Kłoczowskiego*, cz. 1, red. H. Gapski, Lublin 1998, s. 180-186.

³ Tytułem przykładu por. T. F i t y c h, *Rekomendacje Zygmunta III Wazy w sprawie kardynałatu Giovanniego Battisty Lancellottiego, nuncjusza apostolskiego w Polsce (1622-1627)*, „*Nasza Przeszłość*”, 91(1999), s. 171-206.

inflanckiego Mikołaja Popławskiego w 1707 r.⁴, a Rady Koronne o to samo w tymże roku prosiły dla prymasa Stanisława Szembeka⁵ Jednakże interesujący nas pomysł króla Augusta II Mocnego względem księcia Antoniego Fürstenberga miał przede wszystkim tło bardzo osobiste, zmierzające do uwiarygodnienia jego zabiegów wokół kwestii religijnych w rodzinnej Saksonii. Trzeba przyznać, że sprawa niniejsza stała w cieniu wielkich problemów w okresie panowania Augusta II w Polsce i jako elektora Fryderyka Augusta I w Saksonii, w dodatku pozostała nieudana, ale uzupełnia w drobnej mierze znany nam skądinąd obraz jego stosunków z Rzymem⁶

KSIĄŻĘ ANTONI EGON VON FÜRSTENBERG

Antoni Egon von Fürstenberg (1656-1716) pochodził ze znanej rodziny szwabskich możnowładców, sięgającej swymi korzeniami głębokiego średniowiecza, powołującej się nawet na Karola Wielkiego jako swego wielkiego protoplastę. Zwłaszcza w okresie poreformacyjnym Fürstenbergowie stali się wpływowym rodem katolickim, podobnie jak wiele wybitnych dynastii już w XVII w. w Rzeszy, jak np. ród Pfalz-Neuburg czy Hessen-Darmstadt. Także Wettyni w Saksonii od głośniejszej konwersji Chrystiana Augusta z linii Sachsen-Weitz i elektora Fryderyka Augusta I jako Augusta II stanowili potwierdzenie tego nurtu postępowania. Fürstenbergowie z linii Heiligenberg (od 1559), z której wywodził się Antoni Egon, związani byli z profrancuską orientacją polityczną⁷

---

⁴ Archivio Segreto Vaticano (dalej cyt.: ASV), Fondo Albani 194, f. 292r-v – list S. Leszczyńskiego do Klemensa XI z 16 II 1707.

⁵ Tamże, 196, f. 31r.-32v, Rady Senatorskie do Klemensa XI 27 XI 1707

⁶ Początek stosunków Augusta jako króla polskiego z Rzymem omawia K. Piwarski, *Pierwsze stosunki Augusta II z Kurią Rzymską*, „Polityka Narodów”, 9(1937), s. 513-545; J. S t a s z e w s k i, *Stosunki Augusta II z Kurią Rzymską w latach 1704-1706*. Tzw. *Misja Rzymska*, Toruń 1965; J. K o p i e c, *Między Altransztadem a Połtawą. Stolica Apostolska wobec obsady tronu polskiego w latach 1706-1709*, Opole 1997. O kwestiach katolicyzmu w Saksonii traktują: P. F. S a f t, *Der Neuaufbau der Katholischen Kirche in Sachsen im 18. Jahrhundert*, Leipzig 1961 oraz S. S e i f e r t, *Niedergang und Wiederaufstieg der Katholischen Kirche in Sachsen 1517-1773*, Leipzig 1964 – wszędzie znajdują się wzmianki o księciu Fürstenbergu.

⁷ Podstawowe informacje o rodzie Fürstenberg i jego posiadłościach zob. G. K ö b l e r, *Historisches Lexikon der deutschen Länder*, München 1990, s. 161-162; tu także podana podstawowa literatura.

Książę Antoni Egon należał do grona bliskich ministrów króla Augusta II. Przyszły król Polski poznał go w Wiedniu w 1697 r., w okresie własnych starań o koronę polską, i zaprosił do siebie na dwór drezdeński. Jako katolik książę był postrzegany wśród osób oddających królowi znaczne usługi w dziele ułatwiania kontaktów pomiędzy katolickim gremium a protestanckim obozem rządzącym w Saksonii. Był jednym z wielu obcych, czyli nie wywodzących się z Saksonii, którzy wiernie służyli swemu władcy. Grupa ta dla króla, planującego przeprowadzić wiele reform wewnętrznych w elektoracie Saksonii, stanowiła ważne wsparcie, tworzyła swoistą blokadę wobec arystokracji i szlachty saskiej. Ludziom z tej grupy powierzano funkcje dworskie i państwowe, byli nierzadko ministrami i generałami, odbywali z polecenia monarchy misje dyplomatyczne⁸. Jednakże musieli, z konieczności, także Fürstenberg, angażować się w wiele rozgrywek, również personalnych, jakich nie brakowało na żadnym monarszym dworze.

August zlecił Fürstenbergowi opracowanie programu reform dla Saksonii, które jednakże nie powiodły się, tak jak to sobie wyobrażał reformator. Zaraz na początku swego panowania w Polsce właśnie jemu powierzył August nowy, świeżo utworzony urząd namiestnika Saksonii. Fürstenberg miał zastępować króla podczas jego pobytu w Polsce. Oddawał niemałe usługi Augustowi i tak był postrzegany nawet w Rzymie. Nieprzypadkowo w instrukcji dla nuncjusza Juliusza Piazzzy z 1706 r. znalazło się polecenie, by kontaktował się on z namiestnikiem Saksonii, katolikiem, z pewnością pilnującym interesów Kościoła w protestanckim kraju⁹. Z biegiem czasu w Rzymie przestano się nim jednak zachwycać. Zaczęło raczej dominować uczucie zawodu względem króla, który nie przejawiał chęci umacniania katolicyzmu w rodzinnej Saksonii. Uważano, że poparcie dla katolicyzmu król powinien okazywać konkretnymi czynami.

---

⁸ Por. uwagi J. Staszewskiego w *Polacy w osiemnastowiecznym Dreźnie* (Wrocław 1986, s. 54-56); F. G ö s e, *Zwischen „Ständestaat” und „Absolutismus” Zur Geschichte des kursächsischen Adels im 17 Jahrhundert unter besondere Berücksichtigung des Verhältnisses zwischen Ständetum und Landesherrschaft*, w: *Geschichte des sächsischen Adels*, hrgs. K. Keller u J. Matzeroth, Köln 1997, s. 157-159.

⁹ W instrukcji dla nuncjusza przy omawianiu kwestii religijnych w Saksonii znalazło się polecenie: „E’ percio infinitamente e continuamente a cuore della Santita Sua: ne lasci [nuncjusz – p.m.] per venire a Capo di tal insistenze di valersi del mezzo del Sig. Principe di Fustemberg, Governatore di Sassonia et inclinato per altro a sostenere gl’ interessi della Religione” zob. *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. XLI: *Iulius Piazza (1706-1708)*, vol. 1, moderatore H. D. Wojtyńska CP, ed. I. Kopiec, Romae 1991, s. 30.

Znany utwór *Portrait de la Cour de Pologne et de Saxe* z 1704 r., malujący sylwetki dworskich urzędników Augusta, charakteryzuje Fürstenberga krótko jako człowieka zdolnego do negocjacji, ale mającego mniejsze umiejętności rządzenia¹⁰ Małżonką księcia była Maria von Ligny, z którą Antoni Egon od 1697 r. pozostawał w separacji. Jej śmierć w 1711 r. uwolniła go od wielu komplikacji¹¹ W tym też czasie August właściwie pozbawił już go znacznej części władzy jako namiestnika, bowiem Fürstenberg zmienił nieco swą orientację polityczną. Pozostając z boku wielkich spraw państwowych, znaczną część czasu spędzał w Wiedniu albo na zamku Wermsdorf koło Oschatz na Łużycach, który otrzymał od Augusta w 1698 r., i tutaj otworzył w 1710 r. kaplicę katolicką dla ludności, pragnącej uczestniczyć w nabożeństwach katolickich. August angażował go przy zabiegach związanych z otwarciem dla kultu katolickiego także innych kaplic w Saksonii, m.in. w Dreźnie i Lipsku¹²

Książę Fürstenberg zmarł w swoim zamku w 1716 r. i pochowany został w znanym średniowiecznym klasztorze cysterek w Marienstern koło Kamenz (Górne Łużyce), który po przejściu Wettynów na katolicyzm służył jako miejsce pochówku wysokich urzędników dworskich.

PROŚBA AUGUSTA II O KARDYNALAT DLA FÜRSTENBERGA

Król August II wystąpił z prośbą o kardynałat dla Fürstenberga na początku 1712 r. Głównym argumentem była doznawana przez niego życzliwość ministra, który oddawał mu znaczne usługi w rozpoczętej daleko-

---

¹⁰ Por. *Portrait de la Cour de Pologne et de Saxe* 1704, kopia ze zbiorów T Czackiego, Kraków, BCzart. 535, s. 4-6. Omówienie tego źródła daje A. Kobuch (*Zensur und Aufklärung. Ideologische Strömungen und politische Meinungen zur Zeit des sächsisch-polnischen Union (1697-1763)*, Weimar 1988, s. 202-212). Zob. także: J. S t a s z e w s k i, *August II Mocny*, Wrocław 1998, s. 141; szerzej; t e n ż e, *Zamach stanu w Saksonii w 1703 roku. Upadek Beichlinga. Portrait de la Cour de Pologne et de Saxe*, „Studia Historyczne”, 12(1969), s. 53-80 (przedruk w: t e n ż e, „*Jak Polskę przemienić w kraj kwitnący... Szkice i studia z czasów saskich*”, Olsztyn 1997, s. 36-57).

¹¹ Informacje podaje S. Seifert (dz. cyt., s. 166-167).

¹² Za zaangażowanie przy otwarciu kaplicy w Dreźnie papież Klemens XI skierował do niego brewe dziękczynne, datowane 28 kwietnia 1708, drukowane w: C l e m e n t i s XI, *Epistolae et brevia selectoria*, vol. 1, pars 2, Romae 1724, s. 462-463.

wzrocznej polityce zmierzającej do rekatolicyzacji Saksonii¹³ W okresie początkowym swego panowania, gdy August musiał gorliwie starać się o zjednanie sobie zarówno nieufnej Polski, jak i coraz bardziej podejrzliwie patrzącej na niego rodzinnej Saksonii, namiestnik Fürstenberg, katolik, stanowił istotny atut polityczny. Po ponownym powrocie Augusta na tron polski, ale mimo wszystko w skomplikowanej osobistej sytuacji w Polsce, przy niemożności przeprowadzenia wielu reform w rodzinnej Saksonii, wyróżnienie Fürstenberga mogło okazać się bardzo przydatne dla wzmocnienia racji monarszych we wszelkich politycznych przetargach. Wystąpienie Augusta o najwyższą godność kościelną dla swego namiestnika w Saksonii nastąpiło w momencie, gdy jeszcze nie było przezwyciężone rozbitcie społeczeństwa polskiego po elekcji Stanisława Leszczyńskiego (1704), okresie dwukrólewia (1704-1706) i wymuszonej rezygnacji Augusta z tronu na mocy traktatu altransztadzkiego z królem szwedzkim Karolem XII (1706). W tym więc momencie, czyli w r. 1712, August – po okresie utrzymującej się izolacji swojej i państw, którym przewodził – postanowił zwrócić się w kierunku Francji, by tym samym zaznaczyć swą obecność na scenie politycznej Europy¹⁴ Fürstenbergowie byli konsekwentnie zwolennikami opcji profrancuskiej, więc wyniesienie namiestnika Saksonii mogło stanowić ważne wsparcie dla tych politycznych zabiegów.

Jednakże zaraz na początku sekretarz stanu, kard. F. Paulucci, relacjonując 12 marca 1712 r. nuncjuszowi polskiemu tę sprawę, wyrażał zdziwienie, że August w ogóle występuje z taką kwestią, ponieważ jego nominat nie był ani duchownym, ani Polakiem¹⁵, a w miesiąc później wypowiedział się jeszcze bardziej uszczypliwie, że proponowany kandydat do purpury jest bardziej sprawny w dyscyplinie wojskowej niż kościelnej¹⁶ Od samego więc początku prośba Augusta spotkała się w Rzymie z negatywnym przyjęciem. Wysuwano różne argumenty, by je uzasadnić. Nie zmieniła tego nastawienia nawet szeroka argumentacja podana przez kanclerza koronnego Jana Szembeka, skierowana do nuncjusza B. Ode-

---

¹³ Por. K. C z o k, *Zur Regierungspraxis Augusts des Starken*, w: *Europäische Herrscher. Ihre Rolle bei der Gestaltung von Politik und Gesellschaft vom 16 bis 18 Jahrhundert*, hrsg. G. Vogler, Weimar 1988, s. 189.

¹⁴ Por. J. S t a s z e w s k i, *August II Mocny*, Wrocław 1998, s. 186-187.

¹⁵ Por. ASV, Nunziatura di Polonia 220, f. 351v-352r – „e' pure laico u piu versato nella militar' disciplina, che nell'ecclesiastica”

¹⁶ Tamże, f. 352v, reg. listu z 16 IV 1712.

schalchi-Erby 23 maja 1712 r. z Karlovyh Varów (Karlsbadu)¹⁷ Wykazywał on w swoim liście zwłaszcza bezzasadność argumentów o świeckim i niepolskim pochodzeniu kandydata (prośba dotyczyła Saksonii), skoro stosunkowo niedawno z prezenty i prośby Jana III Sobieskiego kapeluszem kardynalskim został uhonorowany jego własny teść (czyli ojciec żony, Marii Kazimiery), Henry d'Arquien, Francuz, a więc również nie-Polak, prowadzący przy tym tryb życia nie bardzo odpowiedni przy tak wysokiej godności¹⁸ W dalszym wywodzie, zmierzającym do zbitcia zarzutu, iż Fürstenberg nie pasowałby jako kardynał i gubernator Saksonii, sekretarz stanu użył uszczypliwego porównania do misjonarza, który zostałby mandarynem na dworze władcy pogańskiego¹⁹ Na to kanclerz koronny replikował, że jest to porównanie niewłaściwe w przypadku Fürstenberga, bo to druga osoba po władcy w swym kraju. Kończył więc swój list wyrażeniem nadziei, że papież zechce wyróżnić człowieka z rodu tak sprawdzonego w zaangażowaniu się w religię katolicką i realizacji zadań wskazanych przez Stolicę Apostolską. Przytaczane były także inne przykłady, że nominatom monarszym papież nie przyznawał godności kardynalskiej (książę de Moles, hrabia Colonna).

Nuncjusz Odeschalchi odpisał już 1 czerwca tegoż roku i spokojnie negował przytoczone przez J. Szembeka argumenty, nie wnosząc nic nowego²⁰ Działo się to już po konsystorzu w dniu 18 maja, na którym ogłoszono nowych kardynałów, ale nie było wśród nich protegowanego przez Augusta. Mimo tego zawodu król i jego otoczenie nadal podtrzymywali wolę zrealizowania swego zamiaru. August gotów był jeszcze raz upaść do nóg papieżowi, by orędownać za swym kandydatem. To dalsze poszukiwanie dróg własnego wzmocnienia skłoniło go do ponaglenia prośby w liście z 5 czerwca 1712 r., wysłanym z Karlovyh Varów (Karlsbadu) do sekretarza stanu w Rzymie²¹ Król Polski tym razem liczył już na pomyśl-

¹⁷ ASV, Nunziatura di Polonia 137 f. 287r-v, odpis. Natomiast 30 maja 1712 skierował list do papieża, ASV, Principi 213, f. 194r-v.

¹⁸ Sylwetkę i okoliczności tej nominacji przedstawia G. Platania (*Lettere alla corte di Roma del Cardinale Enrico de la Grange d'Arquien suocero di Giovanni Sobieski*, Udine 1989).

¹⁹ „Non sarebbe a mio credere cosa piu mostruosa di un missionario apostolico fatto attuale mandarino alla corte di un imperatore pagano... tamże.

²⁰ Tamże, f. 333-339 – kopia.

²¹ ASV, Fondo Albani 195, f. 244r-245r. Czynił to „[...] per accelerationem promotionis Nominati Mei Ill.mi Principis de Furstemberg Gubernatoris Saxoniae, quem ob personalia eiusdem insigniaque Domus eius antiquissimae erga Rem Christianam ac Sanctam Sedem

ną decyzję papieża, która – nie ukrywał – byłaby wsparciem dla niego w trudnych czasach. Zaznaczył też, że w tej sprawie ponownie wysłał barona B. Schencka. Była to więc kolejna próba Augusta wystąpienia z inicjatywą wobec Stolicy Apostolskiej. Chociaż argumentów nowych nie wysuwał, bo ich po prostu nie miał, przypominał ewentualne korzyści, jakie nominacja ta mogłaby przynieść. Jednakże w Rzymie odmowna decyzja była już podjęta.

MOTYWY ODMOWY RZYMU

Spełnienie tak prestiżowej prośby uwarunkowane było wieloma względami zarówno natury politycznej, jak i kościelnej. Stosunki elektora saskiego i króla polskiego z Kurią Rzymską miały już wówczas 15-letnią historię. Wynikało z nich, że polityka Augusta wobec Rzymu wyznaczana była dość konsekwentnie realizacją wielu celów, jakie sobie oba podmioty wyznaczały. Wizje obu stron były wprawdzie dość zbieżne co do wskazywanych priorytetów, ale ich realizację w Rzymie i w Dreźnie (a także w Warszawie) wyobrażano sobie nieco odmiennie. W chwili skierowania do Rzymu przez Augusta omawianej prośby zamknięty był już rozdział okupacji szwedzkiej w Polsce i Saksonii oraz przymusowej rezygnacji Augusta z polskiego tronu²² W 1712 r. nastąpiła konwersja młodego Fryderyka Augusta II, następcy tronu, na katolicyzm, jako odpowiedź na długo przez Rzym wysuwany postulat. Biorąc pod uwagę minione doświadczenia, Rzym wolał jednak zachować znaczący dystans, by nie ulegać pochopnie prośbom władcy, w którego szczerość intencji dwór papieski niejednokrotnie w przeszłości powątpiewał, zwłaszcza z powodu owej odwlekanej konwersji następcy tronu i zapewnienia mu katolickiego wychowania. Tym bardziej że Saksonia miała już kardynała, Chrystiana Augusta, zresztą kuzyna Augusta, mianowanego na konsystorzu w 1706 r. Dlatego uzasadnienie negatywnej decyzji papieża musiało uwzględniać wszystkie przesłanki. Odmowa jest doskonałym zilustrowaniem stanu spraw Augusta w Rzymie. W tle tego daleko utrzymanego dystansu znajdowało się ciągle podnoszone przez Rzym i dyplomację papieską niezrealizowanie przez Augusta skła-

---

Apostolica merita, matura deliberatione a longiori iam tempore Sanctitati Vestrae nominavi...

²² Por. K o p i e c, dz. cyt., passim.

danych dotychczas obietnic popierania katolicyzmu w Saksonii, a w szczególności przejścia następcy tronu na katolicyzm. Nastąpiło to właśnie wówczas i z pewnością kardynalat miał być wyrażeniem wdzięczności za zrealizowanie tego postulatu.

Już wcześniejsza korespondencja wykazała, że Rzym gromadził motywy, za pomocą których można by było oddalić prośbę Augusta. Zachował się jednakże w Fondo Albani konspekt, w którym sekretarz stanu posegregował wszystkie *pro* i *contra* w niniejszej sprawie. Warto je przytoczyć, tym bardziej że nie była to tylko z góry i kategorycznie wyrażona odmowa, lecz próbowano nadać jej formę dojrzałej analizy, wszechstronnie badającej wszystkie uwarunkowania, także poprzez wskazanie pozytywnych aspektów całej sprawy²³

Najpierw więc motywy przeciwne nominacji kardynalskiej:

Minęło dopiero półtora roku od śmierci jego małżonki;

Prowadził życie nie zawsze godne katolika, spędzając wiele czasu wśród protestantów;

Miał udział w podpisywanych przez króla dekretach przychylnych dla protestantów;

Był przeciwny otwarciu kościoła katolickiego w Lipsku;

Stwarzał przeszkody w konwersji młodego następcy tronu;

Sekretarz stanu nie jest przekonany, czy nie ukryje on tej godności, zwłaszcza wobec protestantów;

Będąc prezydentem Rady Stanu, złożonej z protestantów, jako kardynał może być osobą niewygodną.

Motywy przemawiające za przyznaniem kardynalatu:

Jest rzeczą pewną, że zdziałał wiele dla katolicyzmu, zwłaszcza po konwersji syna Augusta;

Ma okazję do szkodenia katolicyzmowi w Saksonii, jednakże kardynalat może osłabić wrażenie tego negatywnego wpływu;

Dał dowód wspaniałomyślności względem katolicyzmu w Saksonii, opłacając wiele inwestycji z własnych zasobów;

Jest gorliwy religijnie, ale podporządkowuje to osobistym interesom;

Po śmierci żony żyje bardziej przykładowie²⁴, przystępuje do Komunii, utrzymuje kapelana, który towarzyszy mu także w podróży i na łowach;

Rodzina jest wzorowa;

²³ ASV, Fondo Albani 195, f. 272r.-273r.

²⁴ To aluzja do długiego okresu życia małżonków w separacji.

Przyjął niższe święcenia²⁵;

Potwierdza, że chciałby resztę życia poświęcić Bogu;

Ma już około 60 lat;

Ma wiele szacunku dla króla, a kardynalat by to jeszcze bardziej podkreślał.

Trudno wnikać w każde poszczególne sformułowanie, tym bardziej że większość z nich ujęta jest bardzo ogólnie i nie wnosi nowych uzasadnień. Zwraca uwagę fakt, że nie podniesiono już wspomnianych wcześniej zastrzeżeń co do niepolskiego pochodzenia kandydata²⁶ i jego przynależności do stanu świeckiego. Widocznie niniejsze zestawienie racji pochodzi z okresu późniejszego, czyli prawdopodobnie z końca maja lub z czerwca 1712 r. Nie ulega jednak wątpliwości, że motywy wyliczone w niniejszym konspekcie stanowią na pewno oficjalny punkt widzenia Rzymu na sprawy Augusta i od początku dwór rzymski był niechętny spełnieniu jego prośby. A był to moment powolnego odzyskiwania przez niego pozycji w Polsce, ale już wzbierały nowe napięcia, które w efekcie spowodowały zawiązanie konfederacji tarnogrodzkiej. Ujawniły się w niej wszystkie przeciwności i tłące się od początku napięcia pomiędzy Saksonią a Polską, zwłaszcza obawy przed wprowadzeniem absolutyzmu, którego zdecydowanie nie chcieli w Polsce przyjąć do wiadomości, nawet mimo nadziei na przeprowadzenie ważnych i niezbędnych reform w państwie. Na forum kościelnym zaś uwidoczniły się trudności z immunitetem, gdy król posądzany był o łamanie tego ważnego uprzywilejowania ze szkodą dla stanu posiadania Kościoła. Nie trzeba przekonywać, jak bardzo drażliwy był to problem, zważywszy na niedawne zniszczenia Kościoła w okresie okupacji szwedzkiej. Nadto rekatolicyzacja Saksonii, której wizja tak skutecznie przekonała dyplomację papieską w 1697 r., w okresie starań Augusta o tron w Polsce, nie dawała po 15 latach tych rezultatów, których spodziewano się w Rzymie. W minionych latach Stolica Apostolska często zadośćczyniła propozycjom Augusta w sprawie nominacji biskupich w Polsce, zgodnie z prawem patronatu królewskiego, tym razem chodziło o prośbę innej kategorii,

---

²⁵ Na podstawie posiadanej dokumentacji nic nie wiadomo o tym fakcie.

²⁶ Już Odeschalchi pisał do J. Szembeka 1 czerwca 1712 r.: „Confesso, che il difetto della nationalita' per non essere il Signor Principe Polacco se si potesse considerare da se solo e separato da tutti gli altri motivi di difficulta... ASV, Nunziatura di Polonia 137, f. 334 r.

nie dotyczącą struktur kościelnych w Polsce, dlatego papież zdecydował się zachować wobec niej dystans.

WNIOSKI

Rzecz ważna, że August w dalszej korespondencji z Rzymem nie powracał już do sprawy kardynalatu dla swego namiestnika. A. E. Fürstenberg zmarł, jak powiedziane zostało już wyżej, w 1716 r. Pozostawił po sobie pamięć jako o rzetelnym urzędniku Augustowym. Sama sprawa, ledwie epizodyczna i nie zrealizowana po myśli elektora i króla, naświetla jednak wyraźniej meandry losów unii polsko-saskiej w początkach panowania Augusta II.

AUGUST II'S FAILURE IN THE ATTEMPTS TO BESTOW CARDINALATE ON PRINCE ANTONI EGON FUERSTENBERG IN 1712

S u m m a r y

The paper has shown the request of Polish King August II to make the Catholic prince Antoni Egon Fuerstenberg cardinal. He was a deputy of Saxony, nominated by August, and belonged, similarly as his whole prominent family from Swabia, to the protectors of Catholicism. From the political point of view, his family supported the pro-French option. August took up his initiative at the moment of the renovation of the pro-French policy adopted by Poland and Saxony, after his return to the Polish throne. The elevation of his collaborator could have been a spectacular support to enhance his own position in Europe. In his request, the king stressed his deputy's own and his family's merits for the Catholic cause. The Holy See, however, refused to fulfil the request. The reason it gave was that the future position of a prince-cardinal would be awkward in the political affairs of Saxony, a country which officially was still a Protestant state.

Translated by Jan Kłos